

Er 400 meter langt?

– om vigtigheden af den oplevede afstand

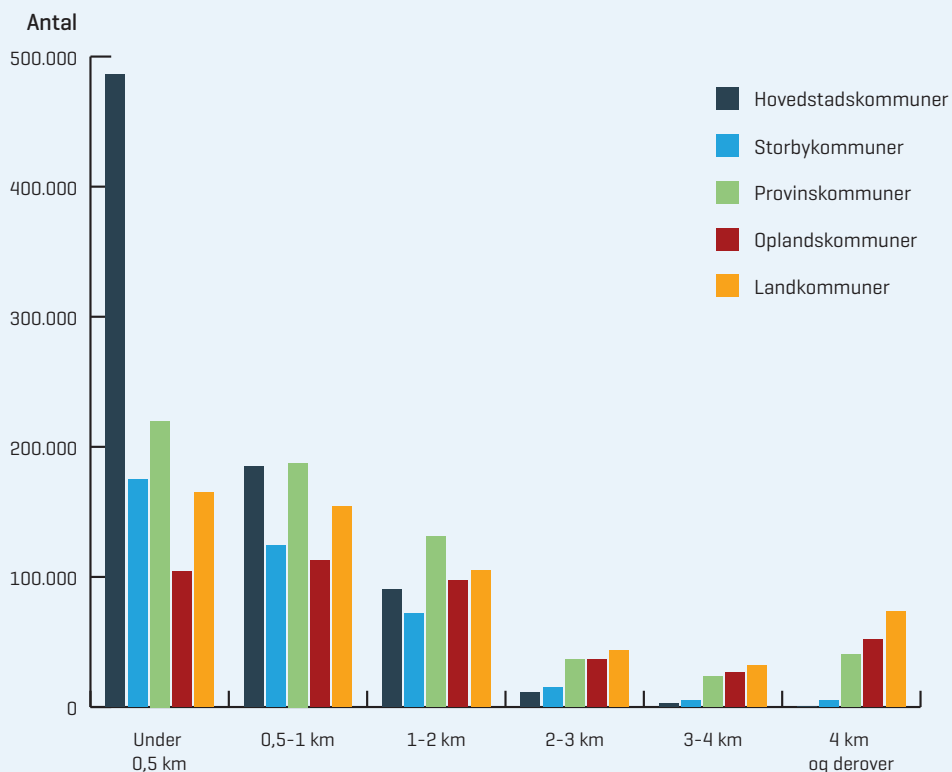
Af Henriette Steiner, professor, Institut for Geovidenskab
og Naturforvaltning, Københavns Universitet

og

Lise Tjørring, programleder, Dronning Marys Center,
Københavns Universitet

Vi er rigtig gode til at måle, hvor lang et stykke vej er i kilometer og meter. Vi kan fx måle, at Lars har 5 km til supermarkedet, mens Anna har 400 meter. Det betyder jo, at Anna har væsentligt kortere til supermarkedet end Lars, men hvad nu hvis Lars har en bil, og Anna har en rollator, og at det derfor tager dobbelt så lang tid for Anna at komme til supermarkedet som for Lars? Kan man så stadig sige, at Anna bor tættere på supermarkedet end Lars?

I Danmarks Statistiks nye land-by-register ser vi land-by-relationen belyst ved en række statistikker, der viser, hvor langt befolkningen i landets kommuner har til supermarkeder, grundskole etc. Eksempelvis kan man i statistikken afbilledet på kapitlets forside få et overblik over, hvor langt befolkningen i forskellige kommunegrupper har til grundskole. Her ses det, at i 2021 har 62 pct. af børn i grundskolen i Hovedstadsområdet mindre end 2 km til skole, mens det tilsvarende tal er 43 pct. og 44 pct. for henholdsvis landkommuner og oplandskommuner. Desuden kan man i statistikken nedenfor (tabel 1) se afstand til indkøb for forskellige kommunegrupper.

Figur 1: Husstandes afstand til nærmeste dagligvarebutik, 2022. Kilde: Danmarks Statistik, 2022

I tabellen ses at 73.577 husstande i landkommuner og 51.970 husstande i oplandskommuner har 4 km. eller derover til nærmeste dagligvarebutik, mens det i hovedstadskommuner kun er tilfældet for 707 husstande. Disse statistikker er vigtige redskaber. De skaber et overblik over forskellene i afstand mellem land og by og størrelsen på disse forskelle. Det kan være et politisk værktøj til at prioritere indsatsen.

Man kan både argumentere for, at forskellen i afstand mellem land og by er uretfærdig, og at der skal gøres en indsats for at rykke indkøbsmuligheder og skole tættere på folk, og man kan også argumentere for, at forskellen ikke er uretfærdig, fordi befolkningen på landet i højere grad end i byen har adgang til bil, og at de længere afstande på landet vejes op af adgang til naturen og mere plads. Men indsnævrer vi os til kun at måle afstand i kilometer og meter og ser indbyggere som lige store prikker på en graf, forstår vi ikke de kvalitative for-

skelle, der er mellem mennesker, og som gør, at Anna i vores eksempel er langt mere udfordret end Lars. Vi risikerer, at indsatsen målrettes typer som Lars, og dermed kan vi komme til at forstærke uligheden mellem Lars og Anna, selvom vi ønsker det modsatte. På samme måde kan en afstand til skole for et barn, der kan cykle 2,5 km gennem et grønt område med trafiklys og cykelsti, være både hurtigere og sikrere, end hvis et barn skal køre 800 meter i skole forbi store kryds eller befærdede veje uden cykelsti. Hvis vi stirrer os blindt på tal, kan vi ende med at hjælpe personer, der måske slet ikke har brug for hjælp, og ikke hjælpe personerne, der har brug for hjælp. Sagt på en anden måde: Hvis vi tager tallene for givet og alene målretter indsatser ud fra disse, risikerer vi at bruge ressourcerne uhensigtsmæssigt. Hvis vi i stedet kombinerer tallene med kvalitative undersøgelser af den oplevede afstand, vil der sandsynligvis opstå nye og bedre løsningsmodeller, da problemet bliver belyst tværfagligt og tager højde for flere perspektiver.

Hvad er en oplevelse?

Det er et kendt filosofisk problem at skelne mellem det kvantitative og det kvalitative perspektiv. Den tyske filosof Martin Heidegger skriver i bogen *Sein und Zeit (Væren og tid)* fra 1927, at hvis man vil forsøge at begribe verden, kan man jo starte med at optælle de fænomener, man ser, der er i verden:

“Der erste Schritt ist dabei eine Aufzählung von solchem, was es »in« der Welt gibt: Häuser, Bäume, Menschen, Berge, Gestirne.”
(Heidegger, 2015)

Ved at hæfte sig ved optællingen lærer vi noget om verden. Det er den samme øvelse, vi gør, når vi måler afstanden i kilometer til en dagligvarebutik eller en skole og sammenligner forskellige borgeres afstand. Men vi lærer ikke det hele om verden. Vi lærer ikke om, hvad tingenes betydning og væren er (hvad Heidegger kalder ”ontisk”). Hvad der i vores eksempel svarer til, at Anna oplever afstanden til supermarkedet som længere, end Lars gør, på trods af at hun kun har 400 meter derhen, og Lars har 5 km.

Selvom Heideggers grundtekst i filosofi fra 1927 umiddelbart virker lidt gammeldags og uvedkommende med begreber som ”ontisk”, så hjælper han også med at sætte ord på det, vi kan fornemme. Nemlig at det at optælle og måle ting i verden ikke siger meget om, hvad de betyder for os i vores liv og

færden, hvad vores fælles verden udgøres af, hvordan den virker på, med og nogle gange imod os mennesker, og at dette perspektiv er lige så vigtigt. Hvis vi forbinder kvantitative og kvalitative perspektiver, tal og oplevelser, tørre fakta med fortællinger, som vi gør i denne antologi, så har vi et grundigere udgangspunkt at forstå verden ud fra. Dermed har vi også et grundigere udgangspunkt at udvikle løsningsmodeller på eksisterende problematikker ud fra.

I dette kapitel vil vi argumentere for, at afstand ikke kun er et metermål, men i lige så høj grad en oplevelse, der er relevant at forstå, hvis vi skal kunne handle på det faktum, at 400 meter *kan opleves* som længere end 5 km, og at mennesker på landet og i byen oplever sig selv som værende forskellige. Vi undersøger i dette kapitel, hvad der gemmer sig bag oplevelserne, og hvordan vi skal forstå disse oplevelser som noget, vi kan bruge til at undersøge og stille spørgsmål til strukturelle vilkår.

At landet og byen kan opleves vidt forskelligt, ses tydeligt i dette citat fra Lisbeth Kjær Johansens roman *Skindet på næsen*:

“Det er den bedste duft, jeg ved” siger Louise, da de har sat sig. ”Gud, hvor er det dejligt, at det snart er sommerferie. Bliver det ikke dejligt, unger? Så skal vi på landet og cykle ned til stranden, bade i havet hver dag og spise dild til alt.”

På landet. Karen himler med øjnene for sig selv. Hun kunne aldrig finde på at påstå, at Louise har fået alt forærende. At banke et velkonsolideret produktionsselskab op på den måde, som hun har gjort det, det gør man jo ikke bare, men hvor de kommer fra, er landet der, hvor deres bedsteforældre lagde al deres hu og møjsommelige slid i at få de magre, forblæste jorde til at give de roer, der kunne holde nogle grise og en beskeden malkekvægsbesætning med foder vinteren over.”

(Johansen, 2024, s. 80-81)

Landet kan for nogle være associeret med ferie, afslapning og privilegiet at have et sommerhus. For andre er det associeret med hårdt arbejde og mangel på muligheder. Blot to eksempler på den mangfoldighed af associationer, der sikkert findes. Ligesom landet kan opleves på forskellig vis, kan byen det også.

For at komme lidt nærmere hvad en oplevelse er, kan vi inddrage den marxistiske samfundsteoretiker Sara Ahmed (2014). I sin bog *The Cultural Politics of Emotions* viser hun, at oplevelser og følelser er knyttet til hinanden. Hun argumenterer videre, at følelser som sådan ikke er noget, der gemmer sig inde i

individet som en skjult stemningsskabende markør inde i vores individuelle kerne. Følelser findes i verden, de opstår i mødet mennesker imellem, mellem mennesker og ting eller strukturer, de cirkulerer i de rum, vi opholder os i, og cirkulerer derfor også i rum, der er kendetegnede af ulighed. Derfor pointerer Sara Ahmed også, at følelser har stor betydning for politik; ifølge Ahmed viser følelser os noget om, hvordan magt og magtrelationer etableres og er med til at skabe samfundsmæssige strukturer, men også giver os indsigt i disse (Ahmed, 2014).

Oplevelser er derfor relateret til livsvilkår og samfundsmæssige strukturer og uligheder – om end nogle gange med omvendt fortegn. Lars oplever ikke, at der er langt til supermarkedet, for han har råd til en bil og kører alligevel forbi supermarkedet på vej fra arbejde. Tilmed er der et stort bagagerum, så han kan købe ind til det meste af ugen på én gang. Eller måske behøver han slet ikke bruge tid på indkøb, fordi hans kone som regel gør det? Anna derimod er alene og dårligt gående. Det er begrænset, hvad hun kan have på sin rollator af indkøbsvarer, og hun må købe ind flere gange om ugen. Hvis hun er heldig, hjælper sønnen, men han bor en times kørsel væk og kommer kun forbi et par gange om måneden. På samme måde er citatet fra *Skindet på næsen* et godt eksempel på, hvordan forskellige livsvilkår kan forme oplevelsen af landet.

Er oplevelsen af afstand et udtryk for erfaringen af ulighed?

Hvis vi sammenligner os med udlandet, så afføder de fysiske afstande i Danmark ikke den store grund til bekymring. Vi kan køre fra den ene ende af Danmark til den anden på 5-6 timer, hvilket ville anses som en smuttur, hvis man var fra Canada og vant til langt større afstande. Men mange synes, der er langt, og oplever, der er langt. Dette peger på et paradoks: Hvordan kan det være, at vi i Danmark, hvor den fysiske afstand mellem land og by sammenlignet med andre lande er ganske kort, og hvor velfærdsstatens politikere i snart 100 år har forsøgt at udligne geografiske forskelle i økonomisk tryghed og livsmuligheder, alligevel bakser med mange af de samme politiske spændinger mellem by og land, mellem oplevet afstand og målt afstand?

Det er ikke kun almindelige borgere, der oplever en afstand. Også i politik er oplevelsen af afstand særdeles virkelig. Oplevelsen af, at der er langt mellem land og by, er reel og bliver brugt til at drive hele politiske projekter. I 2022 udtalte politiker Inger Støjberg sig fx således: ”For mig, der handler det om at

sige, hvad jeg mener, også så det er til at forstå. Og også selvom det måske ikke altid lige passer ind i de fine saloner i København og på avisredaktionerne i København.” Denne udtalelse kan ses som et udtryk for, hvordan Inger Støjberg identificerer sig i modsætning til eliten i storbyen og kalder på, at det er tid til, at ”dem med almindelig snusfornuft” på landet (hvor Inger Støjberg hovedsageligt henter sine vælgere fra) får en stemme. I tiden efter Inger Støjbergs udtalelse er begrebet om ”de københavnske saloner” både blevet latterliggjort, bakket op om og kritiseret, men ikke desto mindre blevet et folkekært udtryk, der netop markerer oplevelsen af at folk på landet føler sig set ned på af folk i byerne.

Katherine Cramers (2016) begreb landlig bevidsthed (på engelsk rural consciousness) kan hjælpe os til at forstå vigtigheden af denne oplevelse. Ved landlig bevidsthed forstås, at folk på landet identificerer sig som værende forskellige fra folk i byen, og denne identifikation er kendetegnet ved følelsen af uretfærdighed: at folk på landet forbigås i det politiske spil og landet styres til fordel for de allerede ressourcestærke. Landlig bevidsthed er også kendetegnet ved ikke bare at være en subjektiv opfattelse, men en gruppeopfattelse, hvor man identificerer sig med andre, der også anses for at være en del af den underprivilegerede landbefolkning – hvilket på nogle måder er synligt i statistik og på andre måder måske slet ikke. Landlig bevidsthed er blevet brugt til at forklare den stigende mistillid til det politiske system, herunder de bevægelser, der førte til Brexit og Trumps valg som præsident. I en dansk kontekst kan begrebet landlig bevidsthed hjælpe os med at forklare Inger Støjbergs (og tilhørende vælgeres) modstand mod de fine københavnske saloner og baggrunden for hendes politiske projekt. På samme måde kan man måske tale om en bymæssig bevidsthed, som vi ser vokse frem i forestillingerne om en privilegeret og måske ”woke” middelklasse i byerne. Det er en forestilling, hvor en særlig socioøkonomisk position, politisk standpunkt og følelsesmæssigt rum bliver sat lig med en særlig livsform i byerne. Dog ved vi, at byerne er diverse og rummer mange forskellige mennesker, og det derfor har mere at gøre med, hvordan samfundsmæssige grupper opleves og identificerer sig, end at det er et reelt faktum. Og dog er der en vigtig pointe at hente her.

For hvis vi følger Cramers argumentation, så handler oplevelsen af afstand mellem land og by om en følelse af uretfærdighed. Det retter vores opmærksomhed mod potentielle underliggende samfundsudfordringer og uligheder. Kan oplevelsen af afstand have noget at gøre med et væsentligt parameter i

danskernes mulighed for personlig velstand og de underliggende generationelle (målt i tid) og geografiske (målt i afstand) ulighedsskabende forskelle? For eksempel den store forskydning i stigninger i boligpriserne, der ses i byen og på landet siden midten af 1990'erne, hvor der ses helt andre værdistigninger på boligmarkedet i de større byer end andre steder i landet – hvor boliger også kan falde i værdi. Dette skaber stor ulighed i privatformuen mellem dem, der har investeret i en bolig et særligt sted på et gunstigt tidspunkt, og dem, der ikke har, fordi de har investeret i en bolig et andet sted eller har boet til leje eller i andelsbolig. Så måske kan økonomisk ulighed eller ulige muligheder give en følelse af en massiv afstand, der ikke svarer til den fysiske afstand, men skal måles på anden vis, fx i værdien af ens bolig og de muligheder, det skaber for den enkelte eller for dennes børn eller familie nu eller i fremtiden.

Et eksempel på dette kan vi finde i den tidligere nævnte roman, *Skindet på næsen* (Johansen, 2023), hvor forskellene i to veninders liv med og mod det københavnske boligmarked udfoldes. Her ser vi et eksempel på, hvordan følelser og oplevelser er relateret til livsvilkår, og livsvilkår er relateret til ulighed på tværs af generationer, på tværs af by og land, af klasse, køn, personlighed, held og uheld, dygtighed eller manglende tæft, strukturelle forskelle og mange andre afstandsskabende parametre, hvoraf nogle kan måles og vejes, og andre ikke kan.

I *Skindet på næsen* hører vi hovedpersonen Karen fortælle om livet i København med en presset økonomi og et alt for stort boliglån. Karen flyttede i 1989 som ganske ung sammen med sin veninde Louise fra Vestjylland til København, hvor hun får tilbudt en stor herskabslejlighed i en faldefærdig andelsforening i Elmegade, og flytter ind i lejligheden sammen med Louise og to andre venner. Vi møder de to veninder tredive år senere, i 2019, hvor boligen er byfornyet med køkken, bad og fjernvarme, og hvor kvarteret omkring Elmegade har forandret sig til uigenkendelighed, mens andelskronen er steget med flere millioner. Måske var det tilfældigheder, der gjorde, at det blev Louise og ikke Karen, der blev boende i den 160 m² store lejlighed, hvor hun nu sidder med sin familie, hvis de da ikke lige er *på landet* i deres sommerhus i Asserbo i Nordsjælland, mens Karen ofte må udleje sin egen andelslejlighed på Airbnb for at få råd til at betale regningerne. Måske havde Louise regnet det hele ud fra starten. Historien om Karen og Louise er en fortælling om to veninder fra en generation af tilflyttere til storbyen, hvor det er ganske små forskelle i livsvalg eller livsmuligheder, der har gjort, om de blev boligmillionærer eller sidder med en

stor boliggæld. Fortællingen om Karen og Louise bliver dermed en fortælling om stigende ulighed skabt af boligprisernes himmelflugt i storbyerne i de sene-
ste årtier. Deres historie er fiktion, men den sætter ansigter på en mere abstrakt
forestilling om, at det i stigende grad er markeds kræfter – kombineret med en
god portion held ved at være på det rigtige sted og med de rigtige ressourcer
på det rigtige tidspunkt – mere end arbejdsomhed, økonomisk baggrund eller
indtjening, dygtighed eller solidaritet, der bliver udsлагsgivende for, hvem der
får mulighed for at opleve det gode liv. Men også, at der er *nogen* eller *noget*, der
har været med til at skabe og opretholde disse strukturer. Når Karen i romanen
overnatter på en bænk på Frederiksberg Allé, mens hun udlejer sin lejlighed for
at få penge til mad, har forfatteren Lisbet Kjær Johansen sat et ekstremt billede
på et særligt boligprækariat i vores samtid.

Eksemplet med Karen og Louise tydeliggør, hvordan forskellige oplevelser
af byen er knyttet til forskelle i mulighedsbetingelser defineret af nogle struktu-
relle vilkår, som i dette eksempel er den øgede ulighed på det københavnske bo-
ligmarked. Ser vi ud over eksemplet med Karen og Louise, er det nærliggende at
forestille sig, at andre strukturelle vilkår har lignende indvirkning på, hvordan
vi oplever verden. Pointen er, at der gemmer sig nogle samfundsudfordringer
(klasseskel, økonomisk ulighed, racisme mm.), som vi skal have frem i lyset. De
er med til at forme vores oplevelser af verden, og derfor kan et fokus på ople-
velser også hjælpe os til at få øje på de bagvedliggende samfundsudfordringer.

At forstå og få øje på de bagvedliggende samfundsudfordringer er ikke bare
et spørgsmål om hvad (fx ulighed), men også om hvem. Hvis vi vender tilbage
til Lars og Anna, hvor Lars i sin bil på papiret havde meget længere til super-
markedet end Anna, men hvor Anna med sin rollator havde sværere ved at til-
bagelægge en endog meget kortere afstand, kan vi forestille os, hvad der kom-
mer til at ske. Hvis Lars er direktør i en af kommunens virksomheder og råber
op om, at der er et afstandsproblem, bliver der gjort mere ved det, end hvis det
var Anna, som ikke har særlig mange kræfter til at råbe op, men som virkelig
godt kunne bruge hjælp til at få købt ind, selvom supermarkedet kun er 400
meter væk? Lars kan få sat alt muligt i værk. Han kender de rette mennesker,
og selvom han har travlt, får han alligevel tid til at ringe til barndomsvennen i
byrådet, og pludselig er der en selvbetjent dagligvarebutik 300 meter fra Lars’
hus. Risikerer vi, at indsatserne bliver gjort for Lars og ikke for Anna – også i
det tilfælde, hvor det var Anna, der havde 5 km til supermarkedet, og Lars, der
kun havde 400 meter? Risikerer vi, at Lars’ perspektiv trumfer Annas, uden at
vi opdager det?

Afstanden målt og afstanden oplevet – et behov for begge perspektiver

Denne kobling mellem ulighed og en oplevelse af afstand kan derfor måles i forhold til spørgsmål om retfærdighed, fx i økonomisk øjemed eller generationel retfærdighed, hvilket gør ikke bare meter, men også tid vigtigt, hvis vi skal grave dybere ned i paradokset omkring målte og oplevede forståelser af afstand. På samme måde, som man kan måle afstand i meter, kan man også måle afstand i den tid, det tager at tilbagelægge afstanden, frem for i meter. I Vesthimmerland tager det ca. 20 minutter at tilbagelægge 25 km i bil. De færreste med bil i denne region vil opleve, at de har langt til arbejdet, hvis deres arbejde ligger 25 km væk. I en københavnsk kontekst kan det tage en time at tilbagelægge 25 km i myldretiden, og den samme afstand kan føles som 'at have langt til arbejdet'. Der er forskellige oplevelser knyttet til forskellige transportmidler. Det er noget andet at køre i bil end at cykle eller tage bussen, hvad enten oplevelsen knytter sig til 'at føle sig komfortabel bag rattet skærmet for vind og vejr', 'at være frustreret over den evige kø på motorvejen', 'at føle kropsligt velvære ved at få motion på cyklen' eller 'at være irriteret over, at bussen kun kører en gang hver anden time'. Men det er kompliceret at måle tid, og derfor holder vi os til metermålet. For er det tid målt på cykel, bil eller bus? Er du heldig at komme ind i en grøn bølge af trafiklys, og hvad hvis du har en gammel damecykel frem for en racercykel? Nogle gange er tid et mere relevant parameter end meter. Andre gange er *oplevelsen* af tid eller meter, af hvad der føles *rimeligt* eller *muligt*, mere relevant.

Er land og by langt fra hinanden? Ikke hvis vi måler det i kilometer, og særligt ikke, hvis vi sammenligner os med andre lande, hvor landets størrelse gør, at 3000 km anses som langt, mens 50 km anses som ganske ubetydeligt. Måler vi afstanden i tid, bliver regnestykket mere komplekst, og svaret er knap så entydigt. Måler vi afstanden i oplevet afstand, får vi igen andre svar, for 400 meter opleves forskelligt af forskellige mennesker afhængigt af deres livssituation. Og i Danmark *oplever* vi, at der er langt mellem land og by. Oplevelserne er lige så reelle som tallene og har reelle konsekvenser. De driver vores holdninger, vores væren i verden og nogle gange sågar hele politiske projekter.

Måler vi kun afstand i metermål, går vi glip af oplevelserne af afstand. Vi har med dette kapitel forsøgt at vise vigtigheden af både at inddrage det kvantitative og det kvalitative perspektiv: Afstanden målt og afstanden oplevet. Vi peger på, at vi i højere grad skal anerkende og beskæftige os med oplevelserne frem

for bare at blive ved med at måle. Den kritiske stemme vil måske påpege, at det vil kræve, at man skal ud og interviewe alle ”Anna’er”, og at det er en alt for omfattende og umulig opgave. Men her må vi insistere på, at der findes et væld af tilgængelige kvalitative metoder, der kan udføres inden for rimelige tids- og budgetrammer. Fx kan vi komme langt med et eksplorativt interviewstudie af femten Anna’er eller Lars’er eller en diskursanalyse af samfundsdebatten på området. Udfordringen ligger måske mere i, at vores samfundsorganisationer og politiske system ikke er gearret til at optage denne type viden. Kvalitative data *opleves* som en mere uhåndterbar størrelse end tal.

Potentialet for at arbejde med oplevelser er stort. Hvis vi anerkender og arbejder med oplevelserne af afstand og de reelle konsekvenser, de har, har vi et værktøj til at forstå forskelle (og ligheder) mellem land og by. Hvis vi kobler disse kvalitative data med kvantitative data, har vi et endnu stærkere værktøj. Vi understreger desuden, at vi i højere grad skal beskæftige os med det, der skaber oplevelsen såsom ulighed, klasse og livsvilkår, og tænke dette med ind på tværs af kvantitative og kvalitative betragtningsmåder.

Litteratur

Ahmed, S. (2014). *The cultural politics of emotion*. Routledge.

Cramer, K.J. (2016). *The politics of resentment: Rural consciousness in Wisconsin and the rise of Scott Walker*. University of Chicago Press.

Danmarks Statistik (2022). *Hustandes afstand til nærmeste dagligvarebutik*. Lokaliseret på <https://www.dst.dk/da/Statistik/temaer/land-og-by>

Heidegger, M. (2015). *Sein und Zeit* (3., bearb. Aufl.). De Gruyter. (Originalt værk udgivet i 1927)

Johansen, L.K. (2024). *Skindet på næsen*. Politikens Forlag.